

UDREA BĂLEANU UN STRĂLUCIT TOVARĂȘ DE ARME AL VOIEVODULUI MIHAI VITEAZUL

Honorius Moțoc

Domnia glorioasă a voievodului Mihai Viteazul a constituit un teren fertil de afirmare a dragostei românilor față de pământul străbun, a deosebitelor virtuți militare ale poporului nostru.

Exceptionala personalitate a marelui domnitor nu era singură în măsură să realizeze memorabilele fapte de arme. Singur, fără sprijinul poporului său, fără bravii săi căpitani nu putea realiza nimic.

Calitățile de mare general ale primului întregitor de țară au fost dublate de vitejia și priceperea dregătorilor Țării Românești. Alături de voievod, istoria menționează în cartea vitejiei strămoșești pe frații Buzzești, Udrea Băleanu, banul Mihalcea, Teodosie Dudeanu ș.a.m.d.

În rîndul curajoșilor comandanți care au dus faimă țării și domnului, la loc de cinste se înscrie Udrea Băleanu.

Familia Bălenilor este un nume de rezonanță în istoria țării care incontestabil nu necesită explicații. Din păcate despre Udrea, cel mai însemnat din această familie s-a scris puțin. Acest fapt reiese mai clar dacă facem o comparație între ce s-a scris despre Udrea Băleanu și ce s-a scris despre frații Buzzești sau Baba Novac.¹

Categoric raportul este defavorabil celui dintii. În mod practic o încercare de prezentare a personalității lui Udrea Băleanu găsim la Hașdeu în *Etimologicum Magnum* iar în ultimul deceniu o prezentare sintetică în remarcabila lucrare a lui Nicolae Stoicescu „Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova”.²

Udrea era fiul lui Radu din Băleni, mare clucer (în sfat) în timpul lui Petru Cercel.³

Dacă avem în vedere faptul că Petru Cercel susținea că este fiul lui Pătrașcu cel Bun, care fusese soțul unei surori a lui Radu, este explicabilă atitudinea favorabilă față de boierii Băleni a domnitorului poet.

Mama sa, Maria, era fiica lui Badea Aiaz Izvoranu unul din prin-

1. Crăciun I., *Baba Novac, generalul lui Mihai Viteazul*, Cluj, 1936 ; Colonel Marin George, *Baba Novac, căpitan în oastea lui Mihai Viteazul*, București, 1975 etc ; Minca I., Radu Buzescu clucer, ban de Craiova, în *Cercetări istorice*, VIII—IX, 1932—1933, nr. 1 ; Buzescu G.S., *Reconstituiri istorice privind neamul Buzzeștilor din veacul XV pînă în veacul XVIII*, Sibiu, 1933—1936 ; Tocilescu Gr. C., *Vieața lui Preda, Radu și Stroia Buzescu*, Col. lui Traian, II, 1871, nr. 27—32 etc. Lista lucrărilor este de ordinul zecilor.

2. Stoicescu N., *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova* (sec. XIV—XVIII), Editura enciclopedică română, București, 1971, p. 100—101.

3. *Ibidem*, p. 21.

cipalii dregători din prima jumătate a secolului al XVI-lea.⁴ Badea Aiaz Izvoranu a îndeplinit funcția de mare postelnic al voievodului Radu de la Afumați.⁵

În stadiul actual al cercetărilor se poate menționa că vestitul căpitan din oastea lui Mihai Viteazul avea un frate Badea — postelnic și două surori, Grăjdana și Zamfira.⁶

Udrea s-a născut în anul 1550. În sprijinul acestei afirmații vine o inscripție din biserica parohială a satului Băleni Români. Sub portretul lui Udrea Băleanu se face mențiunea „soțul de arme al lui Mihaiu Vodă Viteazu, Născut la 1550. Ucis de sabie la 1601 de către S. Gh. Movilă”.⁷

Făcînd parte dintr-o familie de mari dregători este firesc ca Udrea să participe efectiv la viața politică. În perioada 13 aprilie 1586 — 22 mai 1588 este comis. Adevărata ascensiune politică va avea loc în timpul furtunoasei domnii a voievodului Mihai Viteazul. La 4 mai 1596 este menționat ca mare armaș cînd domnitorul îi întărește stăpînirea asupra satului Lupșanul cumpărat de la săteni pentru 26.000 aspri „au venit toți sătenii înaintea domniei mele de s-au închinat și și-au vîndut toate părțile lor de ocină cînstitului dregător al domniei mele jupan Udrea mare armaș”.⁸ În această dregătorie este menționat pînă la 21 august 1598 (dată la care își face diata, lăsînd averea minăstirii Panaghia și soției sale Mușa).⁹ Documentul respectiv este important deoarece scoate în evidență marea bogăție a viteazului comandant. Sînt menționate satele : Cîmpeni, Mărcești, Racovița, Ghizdaveți, Luciiani, Belciugovul, Boldorogești, Cîrstica care reveneau minăstirii. Soției sale Mușa în cazul în care nu se recăsătorea îi reveneau : Mărculești, Lupșanul, Culcați, Maximul, Negreasca, Băleni, Racovița, Mătilești, Fundeni, Cineni, Brețculești, Filfoești, Măcșani, Săcuieni, Leurdeni, Stîlpeni, Berceni, Bobești de Sus, Bobești de Jos. Enumerarea satelor aflate sub stăpînirea lui Udrea, amplasate pe o arie destul de largă (județele de azi Dimbovița, Buzău, Ilfov, Ialomița și municipiul București) reliefează cu pregnanță că este unul dintre cei mai mari feudali ai Țării Românești. Remarcăm faptul că marele dregător are grijă ca satul Băleni, vatra părinților și strămoșilor săi să rămînă în cadrul familiei.

Credem că această hotărîre de rezolvare a problemelor testamentare nu este luată într-un moment oarecare. În mod neîndoielnic este legată de pregătirile pe care voievodul le făcea în vederea continuării lup-

4. Greceanu St. D., *Genealogiile documentate ale familiilor boierești*, vol. I, 1913, p. 267.

5. Stoicescu N., *op. cit.*, p. 30.

6. *Ibidem*, p. 81.

7. Actuala biserică parohială din Băleni Români este ridicată în 1840. Pictura inițială a fost făcută de Gh. Tattărăscu. A fost repictată parțial la 1903 de N. Grimani. Tabloul ctitorilor redă pe cei mai de seamă reprezentanți ai familiei Băleni pornind de la Udrea (vezi anexa). În mod indiscutabil în redarea portretelor și în textul inscripțiilor sînt re-luate elemente ale vechilor biserici existente (una de la sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea și alta din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea).

8. Documente privind istoria României, B. Țara Românească, veacul XVII, 2, 1951, p. 146—147.

9. *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, XI, 1975, p. 211—212.

telor antiotomane. Se știe că la 30 mai — 9 iunie 1598 se încheiase la mănăstirea Dealu tratatul cu reprezentanții lui Rudolf al II-lea. Prin acest tratat Mihai primește sprijin material din partea împăratului pentru a îndepărta pe otomani din Țara Românească, Transilvania și părțile Ungariei.¹⁰

În mod categoric în momentul când Udrea întocmea actul menționat, deja începuseră pregătirile unei campanii peste Dunăre, campanie deosebit de periculoasă dacă ne gândim la mărimea garnizoanelor turcești din această zonă. Dealtfel viteazul căpitan nu avea copii și o astfel de măsură era de așteptat într-un atare moment.

Că domnul îl apreciază foarte mult și-i acordă deplină încredere poate fi constatat în primul rând din faptul că de la 1 septembrie 1598 îl întilnim în dregătoria de mare ban al Craiovei.¹¹ În această funcție este amintit pînă la 15 iulie 1599.¹² Desigur intervalul acesta oferit de documentele cunoscute pînă în prezent poate fi luat ca minim.

În septembrie armata munteană condusă de domn și de cei mai vieteji căpitani ai săi trece Dunărea și atacă cetățile turcești de aici. Udrea are posibilitatea să-și pună în valoare calitățile sale de ostaș curajos și priceput. Conducînd o parte a armatei muntene dezlănțuie un vijelios atac asupra unei oști turcești conduse de Hafîz Ahmed-Pașa. Armata turcă își așezase tabăra în apropiere de Nicopole și aici este surprinsă în timpul nopții de 10 septembrie de atacul victorios al românilor conduși de Udrea.¹³ O mare parte a armatei turcești în frunte cu pașa reușește să scape cu fuga, lăsînd în mîinile românilor „artileria, munițiile, bagajele, corturile și steagurile“.

Un moment de seamă în activitatea lui Udrea Băleanu îl reprezintă campaniile conduse de viteazul domn în vederea alipirii Transilvaniei și Moldovei. În toamna anului 1599, la scurt timp după pătrunderea domnului în Transilvania se transmite lui Udrea Băleanu și Radu Buzescu să sosească în ajutorul domnului „să saie și ei cu toate oștile Craiovei și ale Jiului și ale Mehedinților, să iasă cu ele înaintea lui Mihai Vodă către luncile Sibiului.“¹⁴

În stadiul actual al cercetărilor nu știm sigur care a fost rolul lui Udrea în bătălia de la Șelimbăr, oricum trebuie să fi avut un rol însemnat deoarece domnitorul îl va folosi ca principal colaborator în campania din Moldova. Coloana de oșteni condusă de Udrea ocupă cetatea Roman care avea un rol important în sistemul defensiv al Moldovei.

Pentru a conduce Moldova pînă la numirea unui domn fidel lui Mihai Viteazul se instituie un consiliu de dregători munteni. Aceștia aveau în frunte pe Udrea devenit acum hatman și pîrcălab al cetății Su-

10. Ibidem, p. 417—418. Udrea Băleanu este ctitorul mănăstirii Panaghia situată la 4 km. N.V. de mănăstirea Dealu. În prezent din această mănăstire se distinge numai fundația acoperită în cea mai mare parte cu pămînt. Nu s-a păstrat nici o inscripție sau alte detalii.

11. Vezi Giurescu C.C., Giurescu D., *Istoria Românilor*, 2, Ed. Șt. și enciclopedică, București, 1976, p. 339—341.

12. D.R.H., XI, p. 421.

13. D.R.H., XI, p. 421.

14. Ibidem, p. 461—462.

ceava.¹⁵ Era o misiune foarte dificilă pentru dregătorul muntean și când a fost desemnat în această funcție, incontestabil domnitorul a avut în vedere deosebita lui calitate. Oștirea era neplătită de mai mult timp, regele și cancelarul Poloniei susținători ai fostului domn Ieremia Movilă se pregăteau să reînceapă războiul.

Ca dregător și oștean cu experiență ia măsuri pentru aprovizionarea armatei și ameliorarea relațiilor cu Polonia. Sugestivă este în acest sens, scrisoarea adresată lui Budachi Ianoș, birăul de Bistrița prin care-i mulțumește pentru făina și pita trimisă, evident, la cererea sa.¹⁶

O valoare deosebită prezintă scrisoarea adresată de Udrea panului Stanislav, hatman al Poloniei.¹⁷ Prin această scrisoare Udrea informa pe hatmanul polonez că stricăciunile ce se produceau în zona de graniță nu se făceau cu asentimentul dregătorilor români deoarece ei respectă întocmai dispozițiile domnului, care contraveneau unor astfel de fapte. În încheierea scrisorii Udrea cere hatmanului să ia măsuri pentru evitarea stricăciunilor ce le efectuau supușii polonezi în regiunile de graniță cu Moldova. Întreaga epistolă este străbătută de atitudinea politicoasă dar plină de demnitate a dregătorului român. Din conținutul acesteia reiese dorința voievodului Mihai de pace cu Polonia, bine înțeleasă de Udrea.

După cum se știe prima unire politică din timpul lui Mihai Viteazul a durat foarte puțin. În septembrie 1600 forțele opoziționiste interne și externe își dau mâna și se îndreaptă împotriva marelui voievod. În aceste momente grele Udrea Băleanu nu-l părăsește pe domn. El se retrage în ordine cu oastea din Moldova și-l întâmpină pe voievod la Sibiu.¹⁸

Situația este deosebit de dificilă. Mihai suferise înfringerea de la Mirăslău iar nobilimea ardeleană la 2 octombrie 1600 cerea ca ostatici pentru a putea trata cu domnitorul pe membrii familiei acestuia și 4 boieri de frunte (Stoica, banul Udrea, Preda și armașul Sava.¹⁹ Erau cei mai de nădejde comandanți ai marelui voievod. Cum era și firesc domnitorul cu greu se putea dispensa de ei. Nici un document nu vine să confirme trimiterea lui Udrea ca ostatec. În aceste momente grele când armatele moldo-polone pătrundeau în Țara Românească, experiența și priceperea unui dregător ca Udrea era indispensabilă voievodului.

Urmează o serie de lupte eroice în octombrie-noiembrie 1600. Udrea se găsește alături de domn comandând bineînțeles o parte a oștirii.

În fața unui inamic mai puternic armata Țării Românești suferă mai multe înfringeri. Ultima bătălie se dă la Curtea de Argeș la 25 noiembrie 1600. La 10 octombrie cancelarul Zamoyski dăduse o proclamație prin care garanta boierilor în schimbul recunoașterii lui Simion Movilă „siguranța vieții și averii lor”, dar Udrea continuă să rămână alături de domn.

15. Sirbu I., *Istoria lui Mihai vodă Viteazul Domnul Țării Românești*, Ed. Facla, 1976, p. 387—389. Vezi și descrierea bătăliei la Stavrinis în Doi cîntăreți greci ai lui Mihai Viteazul : Stavrinis și Palamed, Ediția N. Simache și Tr. Cristescu, 1943, p. 30.

16. *Istoria Țării Românești, 1290—1690. Letopiseșul cantacuzinesc*, București 1960, p. 73.

17. *Ibidem.* p. 78.

18. D.R.H., XI, p. 256.

19. *Ibidem.* p. 557—558.

Referitor la bătălia de la Curtea de Argeș evenimentele s-au desfășurat în felul următor: domnitorul a trimis pe Udrea cu 7000 de oameni să ocupe orașul. Acesta, sosit la fața locului pregătește o cursă grosului armatei poloneze aflată sub conducerea lui Ioan Potocki și Simion Movilă. Vrea să lase pe dușman să ocupe orașul și apoi să-i atace din trei părți. Potocki însă ocupă o înălțime care domina Curtea de Argeș și trecerea peste Argeș. Polonii sprijiniți de această înălțime fac o mișcare de înconjurare prin păduri și lovesc pe Udrea în tabăra sa. Ei dau 4 asalturi și abia după ultimul Udrea se retrage, lăsând 1500 de morți și 17 steaguri de luptă.²⁰ În această situație Udrea își anunță voievodul de dezastrul suferit și peste câteva zile se închină lui Simion Movilă.²¹ Când se producea acest act voievodul Mihai era un biet pribeag și trecuse munții în Ardeal.

Udrea a încercat să obțină iertarea lui Simion Movilă adresându-se starostelui polonez Ioan Potocki. Într-o scrisoare adresată lui Ioan Potocki, datată la sfârșitul lunii octombrie 1600, (datarea este discutabilă și mult mai apropiată de realitate ar fi sfârșitul lunii noiembrie) solicită intervenția acestuia pe lângă Simion Movilă pentru a-l ierta și să nu-l predea turcilor. El încearcă să explice că dacă „a greșit“ s-a întâmplat deoarece „așa i-a poruncit stăpînul“. În situația în care se găsea și în.....format desigur că ceilalți boieri se închinaseră noului domn promitea în speranța că va fi cruțat să-i fie „slugă și rob“ (evident, slugă în sensul de slujitor — dregător).

Desigur că această scrisoare și faptul că Udrea s-a închinat noului domn nu pot fi considerate trădare. Aceasta nu înseamnă că legăturile lui Udrea și a celorlalți foști mari dregători cu voievodul Mihai s-au întrerupt.²²

Majoritatea marilor noștri istorici au menționat faptul că Buzeștii, banul Udrea, Negrea spătarul și alții au rămas în continuare credincioși primului întregitor de țară. De fapt elementul cel mai concludent pentru această idee este încercarea de răscoală din mai 1601 sub conducerea lui Udrea și Negrea spătarul, terminată prin decapitarea acestora din ordinul lui Simion Movilă.²³ În mod incontestabil încercarea de răscoală și bineînțeles pedepsirea celor 2 dregători trebuie pusă în legătură cu apropiata sosire a lui Mihai Viteazul în Ardeal.

Împrejurările decapitării celor doi dregători nu sînt în suficientă măsură lămurite. În ultimul timp Constantin Rezachevici susține că Udrea banul a fost executat deoarece a „devenit alături de Buzești, exponentul boierimii interesate în introducerea în Țara Românească a regimului de care se bucurau nobilii poloni în contradicție cu tendințele de întărire a autorității domnești manifestate de Simion Movilă.²⁴ Pretextul execuției celor doi ar fi o scrisoare falsă din 1 mai 1601 scrisă din dispoziția

20. Veress, A., Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești, vol. VI, București, 1933, p. 201.

21. Ibidem, p. 218.

22. Panaitescu P.P., Mihai Viteazul, București, 1936, p. 236.

23. Ibidem, p. 257. cf. Miron Costin, Opere, I, ediție îngrijită de P.P. Panaitescu, București, 1965, p. 22.

24. Veress A., op. cit., vol., VI, p. 257.

lui Sigismund Bathory atribuită lui Mihai Viteazul prin care acesta se adresează lui Udrea, Negrea și Stoichiță din Strîmba informîndu-i despre o așa zisă înțelegere a sa cu turcii.²⁵

Revenind asupra desfășurării evenimentelor menționăm faptul că executarea celor doi dregători (data nu este stabilită cu exactitate) a nemulțumit pe regele Poloniei care scria domnului că : „nu putem să lăudăm o purtare așa de aspră și de aprigă a măriei tale“ și-i cerea ca boierii să nu fie lipsiți de capetele lor fără judecată și fără dreptate“.²⁶

Conform dorinței sale Udrea a fost înmormîntat la mînăstirea Panaghia.²⁷

O problemă aparte care, de asemenea, trebuie abordată este aceea referitoare la participarea lui Udrea la un complot organizat împotriva domnitorului Mihai Viteazul în septembrie 1599. Mai mult decît atît este trecut și numele său alături de numele celorlalți mari dregători într-o scrisoare adresată lui Simion Movilă prin care-l invitau să devină domn al Țării Românești. În ultimul timp s-a întărit ideea să nu se poate da crezare acestei scrisori deoarece sînt menționați cei mai de seamă dregători ai voievodului care l-au sprijinit în perioada 1599—1600.²⁸

Oricare ar fi stadiul interpretării acestei scrisori un lucru este cert că Udrea nu putea să fie printre semnatari. Dacă ar fi dorit îndepărtarea lui Mihai Viteazul nu ar fi luptat alături de el împotriva polonezilor și a lui Simion Movilă mai ales cînd șansele de victorie erau din ce în ce mai mici.

Dacă l-ar fi dorit pe Simion Movilă ca domn ar fi putut lua legătura cu el cînd se afla în Moldova. Mai mult decît atît Udrea a contribuit din plin chiar la izgonirea de pe tron a fratelui lui Simion, Ieremia Movilă. Și în sfîrșit dacă ar fi fost printre semnatarii amintitei scrisori putea să folosească acest fapt ca un element în sprijinul apărării sale în momentul cînd Simion Movilă a devenit domn al Țării Românești.²⁹

Analizînd activitatea marelui dregător Udrea Băleanu ajungem la concluzia că poate fi trecut, fără rezerve, în cartea eroilor neamului. În mod incontestabil s-a bucurat de o mare autoritate în țară. Practic a fost locțiitor al domnului atît în Țara Românească cît și în Moldova și a fost „purtătorul de grijă la o parte din oastea voievodului Mihai“³⁰ după cum singur declară în scrisoarea către Ioan Potocki.

25. Manole Neagoe, Mihai Viteazul, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1970, p. 256—263.

26. Ibidem. Stoicescu N., op. cit., p. 75.

27. Rezachevici C., Poziția mării boierimi din Țara Românească față de Mihai Viteazul și Simion Movilă, în Studii, tom 26, 1973, 1, p. 60.

28. Ibidem. Vezi și Iorga N., Istoria lui Mihai Viteazul, II, București, 1935, p. 129.

29. Corfus I., Documente polone privitoare la domnia lui Simion Movilă în Țara Românească, Cernăuți, 1939, p. 22—23.

30. Vezi Giurescu C.C. și Giurescu D., op. cit. vol. 2, p. 344—345.